

Asia: VN/1972/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Itä-Suomen aluehallintovirasto kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta ja esittää alla yksityiskohtaiset huomiot lausunnosta sekä lopuksi yhteenvedon lausunnon keskeisistä huomioista.

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

Koulutuspoliittisen selonteon lähtökohtana on, että kasvatuksen ja koulutuksen lainsäädäntöön kirjattu arvopohja toteutuu yhdenvertaisesti koko Suomessa. Itä-Suomen aluehallintovirasto pitää tätä perustuslaillista lähtökohtaa ensiarvoisen tärkeänä ja samalla myös vahvasti julkista valtaa – valtiota ja kuntia – velvoittavana. Varhaiskasvatuksen, perusopetuksen sekä toisen asteen saavutettavuuteen on jatkossa kiinnitettävä erityistä huomiota, jotta tulevaisuudessa laadukkaaseen ja vaikuttavaan kasvatukseen, koulutukseen, tutkimukseen ja kulttuuriin rakentuva sivistysperusta on aidosti kaikkien yhdenvertainen oikeus.

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

Koulutuspoliittinen selonteko tuo esiin, että varhaiskasvatuksen ja esi- ja perusopetuksen saavutettavuuden, laadun ja yhdenvertaisuuden varmistaminen asettaa uudenlaisia ongelmia valtionhallinnolle ja kunnille. Selonteko tiedostaa, että rahoitus- ja lainsäädäntöratkaisuisissa tulee tehdä muutoksia, jotta ongelma on ratkaistavissa. On hyvä, että selonteko korostaa, että jokaisella lapsella ja nuorella tulee jatkossakin olla kaikkialla Suomessa yhdenvertaiset mahdollisuudet kasvaa, kehittyä ja oppia.

Toimenpiteet, joilla tähdätään vision toteuttamiseen vaativat Itä-Suomen aluehallintoviraston näkemyksen mukaan erityisesti harvaan asuttujen alueiden lasten ja nuorten kasvatuksellisten ja koulutuksellisten oikeuksien turvaamiseksi toisaalta vahvaa resurssi- ja normiohjausta, mutta myös uskallusta lähteä kokeilemaan ja kehittämään uudenlaisia tapoja ja valmiutta lainsäädännön muutoksiin. Esimerkiksi digitaalisten palvelukokonaisuuksien parempi ja monipuolisempi hyödyntäminen on ensiarvoisen tärkeää, mutta ei ratkaise pelkästään tätä haastetta. Uudenlaisia ratkaisuja etsittäessä lapsen etu ja hyvinvointi tulee nostaa keskiöön. Itä-Suomen aluehallintovirasto

ehdottaa laajan selonteon tekemistä koulutuksen saavutettavuuden tilasta ja toimenpideohjelman laitimista, jolla vision tavoitteet pystytään tältä osin saavuttamaan.

Itä-Suomen aluehallintovirasto nostaa sekä varhaiskasvatuksen mutta tulevaisuudessa yhä enemmän myös esi- ja perusopetuksen haasteeksi visiossa/tavoitetilassa mainitun osaavan henkilöstön riittävyyden koko Suomessa. Tämän tavoitetilan käytännön toteuttaminen on koulutuspolitiikan lisäksi myös aluepoliittinen kysymys, jonka toimien tulee tukea koulutuspoliittisia tavoitteita. Rahoitusuudistuksessa tulee ottaa tämä näkökulma vahvasti huomioon.

Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen lainsäädännön kokonaisuudistus, jossa tavoitetilana on lainsäädännön yhtenäistäminen, on Itä-Suomen aluehallintoviraston näkemyksen mukaan kannatettava asia. Lainsäädännön uudistuksessa on kuitenkin huomioitava esim. vuorohoidon erityinen tehtävä sekä perhepäivähoidon merkitys joustavana varhaiskasvatuspalveluna. Varhaiskasvatuksen ja esi- ja perusopetuksen nivelvaiheen häivyttäminen ja poistaminen lainsäädäntöä yhtenäistämällä voi antaa uudenlaisia mahdollisuuksia esim. palvelujen saavutettavuuden näkökulmasta, joita tulisi kehittää ja kokeilla.

Itä-Suomen aluehallintovirasto näkee yhteisten velvoittavien laatutavoitteiden ja -indikaattoreiden luomista hyvänä asiana. Laatutavoitteet tulee luoda varhaiskasvatuksen ja opetuksen järjestäjien itsearviointityökaluksi, joita omavalvonnan kautta seurataan ja toimintaa voidaan kehittää niiden antamien tulosten perusteella. Varhaiskasvatuksen ja opetuksen järjestäjät tarvitsevat laatutavoitteiden ja -indikaattoreiden käyttöönotossa vahvaa tukea ja ohjausta.

Lähipalveluperiaate sekä varhaiskasvatuksessa että perusopetuksessa vaatii lähipalvelun määritelmän tarkentamista lainsäädäntöön. Lapsen ja perheiden etu tulee ottaa huomioon määritelmää laadittaessa. Itä-Suomen aluehallintoviraston näkökulmasta riittävien lähipalvelujen turvaaminen edellyttää valmiutta kokeilla ja luoda uudenlaisia tapoja laadukkaiden palvelujen tarjoamiseen kaikkialle Suomeen. Varhaiskasvatuksen osalta aito lähipalvelu nostaisi todennäköisesti osallistumisastetta, joka on kannatettava koulutuspoliittinen tavoite. Kuntien välinen yhteistyö sekä varhaiskasvatuspalvelujen että perusopetuksen järjestämisessä on oltava tavoitetila, jota rahoitusohjauksella tulee tukea. Varhaiskasvatuksessa tulee ottaa huomioon myös vanhempien työmatkojen vaikutus, jonka perusteella varhaiskasvatuspaikka tulee saada myös toisen kunnan puolelta.

Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen nivelvaiheen häivyttäminen vaatii myös tuen järjestämisen periaatteiden yhdistämistä. Kolmiportaisuus tuen järjestämisessä on sinänsä kannatettava vaihtoehto myös varhaiskasvatuksessa, mutta tavoitetila ei saa lisätä tuen järjestämiseen liittyviä kirjaus- ja selvittämisvelvollisuuksia. Tärkeintä on varmistaa oikea-aikaisen tuen saatavuus kaikilla asteilla. Maakuntauudistuksen myötä palveluohjaukseen neuvoloista varhaiskasvatukseen sekä oppilashuollosta perusopetukseen on kiinnitettävä erityistä huomiota, jotta raja-aidat eivät kasva

palveluntarjoajien välillä vaan yhteistyörakenteet ovat kiinteät ja joustavat. Uudenlaisia toimintatapoja ja mahdollisesti lainsäädäntöuudistuksia tarvitaan tämän turvaamiseksi.

Luvun linjaukset ovat pääsääntöisesti yhdenvertaisuutta tukevia ja Itä-Suomen aluehallintoviraston näkemyksen mukaan kannatettavia. Kuitenkin täsmennyksiä tavoitetilan kuten esim. lähipalveluna toteutettavaan varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen määrittelyyn tarvitaan.

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

Toisen asteen osalta Itä-Suomen aluehallintovirasto nostaa huolen sen saavutettavuuden turvaamisesta koko Suomessa ja kaikille nuorille. Saavutettavuuden turvaamiseksi tulisi arvioida mahdollisuudet joustavista perus- ja toisen asteen rajoista. On ensiarvoisen tärkeää tukea nuoria, joilla ei ole tässä vaiheessa vielä valmiuksia muuttaa toiselle paikkakunnalle. Näiden nuorten tulisi pystyä etenemään opinnoissaan paikallisesti tuettuna myös kotipaikkakunnalta käsin esim. kunnan perusopetuksen tukemana. Koulutuspoliittisen selonteon kannanotto toisen asteen koulutuksen järjestäjien määrän supistumisesta ja supistamisesta ei saa johtaa koulutuksen saavutettavuuden heikentymiseen vaan opetuksen järjestäminen on taattava myös vähenevälle nuorisolle harvaan asutulla alueella. Digitaalisuuden ja teknologian kehittäminen opintojen suorittamisessa on kannatettavaa, mutta se ei saa eristää nuorta sosiaalisesta vertaisryhmästään eikä vaarantaa nuoren henkilökohtaisen opetuksen ja ohjauksen tarpeita.

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut

-

Kommentit lukuun 3.4 Tiede ja tutkittu tieto

-

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö

Vapaan sivistystyön oppilaitokset ovat myös merkittäviä toimijoita maahanmuuttajien koulutuksessa. Vuonna 2018 vapaan sivistystyön koulutukseen liitettiin uutena tehtävänä maahanmuuttajien kotoutumissuunnitelmaan hyväksytyn luku- ja kirjoitustaidon koulutuksen ja muun kotouttavan koulutuksen järjestäminen. Uuden tehtävän rahoitus on kuitenkin mitoitettu tilanteen mukaan, jossa opiskelijamäärä oli n. 20 % nykyisestä opiskelijamäärästä. Ylläpitäjällä täytyy

olla mahdollisuus ennakoida rahoituksen tasoa. Ylläpitäjien vakaa ja ennakoitava talous takaa joka tilanteessa laadukkaan sekä alueellisesti kattavan ja yhdenvertaisen koulutuksen jatkumisen.

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen

-

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

Opetus- ja ohjaushenkilöstön tutkimusperusteisen ja systemaattisen koulutuksen ja uranaikaisen osaamisen kehittäminen on ensiarvoisen tärkeää. Uranaikaiseen jatkuvaan oppimiseen on luotava selkeitä rakenteellisia mahdollisuuksia. Tutkimusperustainen kasvatuksen ja opetuksen kehittäminen tulee mahdollistaa työaikaresurssein. Tulevaisuudessa tulisi yhä enenevässä määrin järjestää verkkovälitteisesti monipuolisia täydennyskoulutusmahdollisuuksia kaikkialle Suomeen. Kasvatus- ja opetushenkilöstön kiinteää kytkemistä tutkimusperusteisiin kehittämishankkeisiin tulisi vahvistaa työaikarakentein.

Kommentit lukuun 3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

-

Kommentit lukuun 3.9 Opintotuki

-

Kommentit lukuun 3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

-

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

Monikulttuurisen osaamisen ja kielitietoisuuden vahvistaminen kasvatus- ja opetushenkilöstön osalta on ensiarvoisen tärkeää. Suomen ja/tai ruotsin kielen oppimisen tuen varmistaminen maahanmuuttajataustaisille oppilaille on edellytys yhdenvertaisen sivistyspohjan saavuttamiseen, jota tulee tukea vahvalla resurssi-, normi- ja informaatio-ohjauksella.

Kommentit lukuun 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat

On tärkeää ja kunnioitettavaa, että sivistyspalvelujen saavutettavuuden ongelmat on rohkeasti nostettu selontekoluonnoksessa esiin, mutta on ensiarvoisen tärkeää, että tavoitetila yhdenvertaisista varhaiskasvatuksen ja koulutuspalvelujen turvaamisesta johtaa myös konkreettisiin tekoihin. Itä-Suomen aluehallintovirasto ehdottaa laajan selonteon tekemistä koulutuksen saavutettavuuden tilasta ja toimenpideohjelman laatimista, jolla vision tavoitteet pystytään tältä osin saavuttamaan. Harvaanasuttujen alueiden varhaiskasvatus- ja koulutuspalvelujen saavutettavuuden heikkeneminen on erittäin huolestuttava kehityssuunta, jonka pysäyttämiseksi tulee muodostaa selkeä tavoitetila ja määritellä konkreettiset toimenpiteet sekä seurata niiden toteutumista. Alueelliset näkökulmat tulee ottaa huomioon selvitetäessä lasten ja nuorten oppimiseroja, syrjäytymistä ja hyvinvointia sekä näihin liittyviä kausaalisuhteita.

Lähipalvelun määrittely ja uudenlaiset tavat turvata lähipalveluna varhaiskasvatus-, esi- ja perusopetus- ja toisen asteen palvelut ovat ensiarvoisen tärkeitä. Lapsen ikäkausi ja edellytykset tulee huomioida saavutettavuudessa (/kouluverkkotiheydessä) päiväkot-, alakoulu- ja yläkouluvaiheessa sekä toiselle asteelle siirryttäessä.

Kaikille koulutusasteille on hyvä määritellä sitovat laatukriteerit ja kehittää laadun edistämistä mm. omavalvonnan kautta. Laatukriteerillä varmistetaan myös mahdollisuutta valvoa niiden yhdenvertaista toteutumista ja suunnata kehittämistoimet tarvittaviin kohteisiin.

Liljeström Anu

Itä-Suomen aluehallintovirasto - Opetus- ja kulttuuritoimi -vastuualue